

Varnostni vidiki kompleksne migracijske krize¹

Iztok Prezelj

Uvod

107

Sodobna varnost je postala kompleksen konglomerat različnih varnostnih aktivnosti v povezavi s širokim spektrom varnostnih groženj. Prisilne migracije so zaradi svojih vzrokov (npr. konflikti, vojne, politično preganjanje ipd.) in posledic (npr. nasilje, ranljivost na organizirani kriminal, humanitarna katastrofa ipd.) postale sestavni del varnostnih in obramboslovnih študij. Migrantska kriza, ki se je začela v letu 2015, odraža tri pomembne varnostne dimenzije: (1.) varnostni razlogi za nastanek migracij (predvsem vojna v Siriji), (2.) varnostne značilnosti gibanja velikega števila ljudi v smeri zahodne Evrope in (3.) varnostna tveganja v povezavi z integracijo teh ljudi v ciljno družbo (npr. negativna percepcija s strani domačega večinskega prebivalstva, možnost radikalizacije in celo terorizma ipd.). Tudi če krizo označimo kot humanitarni problem, ni mogoče zanikati pomembnosti teh treh varnostnih dimenzij. Evropa se po drugi svetovni vojni še ni soočila z migrantsko krizo takšnega obsega. Gre za primer gibanja več milijonov ljudi, ki želijo priti v zahodno Evropo preko Sredozemlja, zahodnega Balkana ali (manjšina) preko Rusije. Tovrstna kriza predstavlja velik test za mehanizme kriznega menedžmenta na nivoju posameznih držav in tudi na nivoju EU. Način odzivanja na to krizo pa odraža predvsem stanje duha in stopnjo razvitosti ciljnih in tranzitnih družb ter držav.² Z načinom reagiranja na to krizo si kažemo lastno podobo v ogledalu.

-
- 1 Prispevek je rezultat raziskovanja v okviru NRP Obramboslovje (P5-0206), ki ga financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost RS.
 - 2 S tranzitno državo v tem članku označujemo države, skozi katere se množične migracije pretežno gibljejo v smeri ciljnih držav (npr. Nemčija, Velika Britanija, Švedska ipd.).

Namen tega prispevka je pojasniti varnostne dimenzije kompleksne migrantske krize oziroma migrantskega toka z Bližnjega vzhoda v zahodno Evropo po balkanski poti. Prispevek temelji na tezi, da so varnostni vidiki neločljiv sestavni del velikih prisilnih in prostovoljnih migracijskih gibanj, kar postavi tranzitne in ciljne države pred paradoksalen izziv v zvezi uravnavanjem razmerja med varnostjo in človekovimi pravicami prihajajočega in domačega prebivalstva. Koncept človekove varnosti, ki integrira oba vidika, bi moral pomagati preseči ta izziv, vendar je sama migrantska kriza leta 2015 pokazala, da so vključene države marsikdaj dale prednost potrebi in pravici do varnosti pred drugimi človekovimi pravicami. Pristop v tem članku z drugačnim izhodiščem dopolnjuje že postavljeni koncept dinamičnega migracijsko-varnostnega kontinuuma, ki problematiko prav tako obravnava celovito, saj poudarja potrebo po upoštevanju legitimnih varnostnih potreb migrantov, tranzitnih in ciljnih držav (glej Malešič, 2017).

V prispevku najprej pojasnimo sodobni koncept varnosti, ki poudarja človekovo varnost in skrb za varnost integrira s skrbjo za človekove pravice. Nato pojasnjujemo razumevanje migracij skozi prizmo varnostnih študij (t. i. povezuje varnost – migracije), v empiričnem delu pa se osredotoči na varnostne vidike kompleksne migracijske krize iz leta 2015, vključno z odzivanjem Republike Slovenije, in na medijsko poročanje o varnostnih vidikih migracij. Naj na tej točki poudarimo, da se prispevek osredotoča zgolj na varnostne vidike migracijske krize, in ne na druge vidike, ki jih avtor prav tako priznava kot relevantne. Občasno se tako nekateri deli prispevka morda zazdijo relativno ozki, vendar je namen članka proučiti varnostne vidike migracijske krize.

Koncept človekove varnosti kot integracija človekovih pravic in varnosti posameznika

Varnost je v človeški družbi že kmalu postala potreba, vrednota in kulturno-civilizacijska kategorija, ki se nanaša na človekovo eksistenco in tudi na vprašanje kakovosti življenja (glej Grizold, 1999). Varnost razumemo v kontekstu razmerja do groženj, ki nas obdajajo. Sam koncept varnosti je mogoče opredeliti z njegovim nasprotjem, podobno kot ne bi mogli označiti nečesa za svetlo ali veliko, ne da bi to razumeli v zvezi s temnim in majhnim. V tem smislu Roland in Moriarty (1990: 3, 7) ugotavljata, da gre pri varnem sistemu za svobodo od nevarnosti in tveganja oziroma možne škode. Mroz varnost opredeljuje kot relativno odsotnost škodljivih groženj, Wolfers pa meni, da varnost v objektivnem smislu predstavlja mero odsotnosti groženj pridobljenim vrednotam, v subjektivnem smislu pa

pomeni odsotnost strahu, da bodo te vrednote napadene (glej Buzan 1991: 17). To pomeni, da ima vsaka današnja razprava o ogroženosti Evrope svojo objektivno in subjektivno razsežnost.

Po hladni vojni se na varnostnem področju začenja uveljavljati koncept človekove varnosti, za katerega lahko rečemo, da je koncept prihodnosti, saj v razmišljanje o varnosti vnaša dodano vrednost, hkrati pa ne zanika tradicionalnega pristopa k varnosti.³ Zgolj na ta način je v sodobnem svetu možno celovito odgovarjati na številne izzive, ki zajemajo tako klasične kot tudi številne neklasične grožnje. Ta koncept je bil najprej predstavljen leta 1994 v Poročilu o človekovem razvoju (United Nations Development Programme, 1994), nato pa se je uveljavil v praksi v obliki različnih programov, projektov in politik na nacionalni in mednarodni ravni. Bistvo tega koncepta je v tem, da POSAMEZNIKA (in ne državo) postavlja kot temeljni referenčni objekt varnosti, kar pa je bilo možno zgolj zaradi zmanjšanja nevarnosti vojaškega spopada med obema blokoma po koncu hladne vojne. Fokus varnosti se je tako preusmeril na zaščito ljudi in skupin ljudi pred grožnjami njihovem preživetju. Poleg manjše nevarnosti medblokovskega konflikta so h krepitvi dimenzij človekove varnosti prispevali še:

- krepitev pomena človekovih pravic in svoboščin,
- naraščanje števila konfliktnih območij, na katerih je bilo prizadetih veliko število ljudi (humanitarne krize),
- vedno večje zavedanje pomena človekovega življenja in blagostanja, globalizacija ipd.

V praksi se kaže velika povezanost med človekovo varnostjo in spoštovanjem človekovih pravic in svoboščin. Razmerje med človekovo varnostjo in človekovimi pravicami je dokaj kompleksno. Bistvo človekove varnosti je v zagotavljanju varnosti za posameznika ob hkratnem spoštovanju človekovih pravic. Treba je poudariti vse večje vzajemno dopolnjevanje konceptov varnosti, razvoja in človekovih pravic, kot je to na globalni ravni utemeljil in zastavil nekdanji generalni sekretar OZN Kofi Anan (glej *In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. New York, 2005). Tako v sodobnem globaliziranem svetu

3 Axworthy (1999) v tem smislu ugotavlja, da koncept človekove varnosti nima namena zamenjati in nadomestiti koncepta tradicionalne varnosti. Oba koncepta predstavljata samo različne predstave, kako odgovarjati na obstoječe grožnje. Osnova koncepta tradicionalne varnosti je suverenost države, medtem ko je osnova koncepta človekove varnosti suverenost posameznika. V bistvu ti dve suverenosti in pravici v sodobnem svetu koeksistirata, poleg tega pa je zaznati tudi procese njunega medsebojnega vplivanja.

razvoja ne moremo uživati brez varnosti in varnosti ne brez razvoja, ne enega ne drugega pa ne brez spoštovanja človekovih pravic. Praksa navedeno korelacijo načeloma potrjuje. Poleg tega pa je treba poudariti, da mnogi razumejo razmerje med varnostjo in človekovimi pravicami napačno, saj ta dva pojava označujejo kot diametralno nasprotna. Če bi bilo slednje res, kako je potem mogoče, da Univerzalna deklaracija o človekovih pravicah (Universal Declaration on Human Rights and Freedoms, 1948) v tretjem členu navaja varnost posameznika in pravico do življenja kot temeljni človekovi pravici.⁴ V bistvu gre za to, da morajo sodobne družbe neprestano uravnoteževati različne človekove pravice, v praksi pa to uravnoteževanje očitno niha glede na aktualne dogodke. Če varnostnih dogodkov ni, postanejo pomembnejše druge človekove pravice, ko pa se sprožijo varnostni dogodki (ali tudi samo intenzivne zaznave ogroženosti), se tehtnica nagne v smeri prioritizacije varnosti.

Kompleksnost razmerja med človekovimi pravicami in človekovo varnostjo ponazarja primer boja proti terorizmu. V praksi se kaže, da je boj proti terorizmu povzročil dokaj veliko poseganje v človekove pravice, ki so zagotovljene z ustavi in mednarodnim pravom. Pri tem je treba poudariti, da legalno dovoljeno poseganje v človekove pravice niti ni toliko skrb zbujajoče, kot je ilegalno poseganje v človekove pravice in svoboščine v imenu učinkovitejšega boja zoper terorizem. Navedemo lahko številne primere, ko so varnostni organi v želji po lastni učinkovitosti šli predaleč, hkrati pa so kršili človekove pravice: Guantanamo, Abu Graib, tajni zaporj Cie v Evropi in drugod, prekomerno zadrževanje terorističnih osumljencev brez izdaje obtožnice in pravice do obrambe, nelegalno prisluškovanje, predaja terorističnih osumljencev tretjim državam, kjer je mučenje dovoljeno, ipd. Problematičen je tudi pretirano militariziran odziv nekaterih držav na teroristično grožnjo, kar je pripeljalo še do povečevanja terorističnega ogrožanja. Prav fenomen legalnih in ilegalnih migracij se velikokrat obravnava skozi prizmo protiterorizma in je zato izpostavljen vsem vidikom prej opisanih dilem razmerja med varnostjo in drugimi človekovimi pravicami.

Zanimivo je, da večina pristopov k človekovi varnosti izpostavlja državo kot njenega ključnega garanta. Država je načeloma najmočnejši družbeni subjekt, ki ima med drugim tudi legitimno pravico uporabe fizičnega nasilja za zagotavljanje človekove in državne varnosti. Pojavlja pa se vedno več pristopov, ki eksplicitno ali implicitno poudarjajo tudi pomembno vlogo nedržavnih akterjev. Tudi slednji lahko odigrajo pomembno vlogo pri preprečevanju ali zmanjševanju humanitarnih kriz. Pristopi navajajo preventivne in reakcijske ukrepe. Cilj prvih

4 »Everyone has the right to life, liberty and security of person« .

je zmanjšati ranljivost ljudi zaradi širokega spektra ogrožanja, medtem ko so reakcijski ukrepi razumljeni kot sekundarno sredstvo zagotavljanja človekove varnosti. Uporaba sile je zadnji možni način zagotavljanja človekove varnosti (Prezelj, 2008a, 2008b). To pomeni, da je za zagotavljanje človekove varnosti v sodobnih krizah treba oblikovati omrežje med številnimi državnimi, meddržavnimi in nadnacionalnimi (npr. EU) ter nedržavnimi institucijami.

Torej, sklenemo lahko, da je namen koncepta človekove varnosti zagotavljati varnost posameznika v luči čim večjega spoštovanja drugih človekovih pravic, kar v našem primeru zajema tako prebivalce tranzitnih in ciljnih držav kot tudi migrante oziroma begunce.

Povezava varnosti in migracij

Povezanost varnosti in migracij je dokaj kompleksna. To povezanost je treba dobro razumeti v luči globalizacije, ki je pospešila gibanje ljudi po celem svetu. Razvite sodobne države imajo dvojen odnos do gibanja ljudi: po eni strani se predstavljajo kot odprte družbe, po drugi strani pa postavljajo različne meje (npr. vizumske omejitve pri priseljevanju). Po Žabkarju in Malešiču (2014: 7) se številne razprave osredotočajo na varnost držav, v katerih se odvijajo oboroženi spopadi, na varnostne potrebe beguncev samih in na izzive glede integritete in varnosti emigrantskih in imigrantskih držav (v tem smislu, da množične migracije ogrožajo identiteto in kulturo ciljne skupnosti). V tem smislu tudi Terriff, Croft, James in Morgan (1999: 158) po Weinerju navajajo kategorije groženj varnosti, ki jih lahko povzročajo imigranti in begunci:

- 1) begunci in migranti, ki delujejo proti režimu države svojega izvora;
- 2) migranti, ki ogrožajo državo/družbo gostiteljico;
- 3) imigranti kot kulturna grožnja varnosti;
- 4) begunci in migranti kot socialna in gospodarska grožnja varnosti;
- 5) izraba imigrantov in beguncev s strani ciljne države proti državi izvora.

Takšne nauke s področja migracij je teoretično tudi širše reflektirala kopenhagenska šola (Buzan, 1991: 123; Waever, 1993: 23). Ključni predstavniki te šole so v tem smislu omenjali družbeno varnost« kot zmožnost družbe, da ohranja svoje značilnosti v spreminjajočih se razmerah ob možnih ali dejanskih grožnjah. »Družbena varnost« konkretno pomeni trajnost ohranjanja tradicionalnih jezikovnih, kulturnih in verskih vzorcev, nacionalne identitete in običajev. Lahko bi jo imenovali tudi identitetna in kulturna varnost, saj je ravno ona nujen predpogoj

za oblikovanje kolektivnega občutka skupnosti, ki pa je osnova za obstoj vsake družbene skupine ali družbe. Identitetna in kulturna nevarnost obstaja, ko katera koli družbena skupina ali družba zazna kak pojav kot grožnjo svoji identiteti in preživetju. Običajno teoretiki kot grožnje kulturni in identitetni varnosti razumejo naslednje pojave (Buzan, Waever, Wilde, 1998: 121; glej tudi Wiberg, 1996: 26): migracije,⁵ horizontalno medetnično tekmovanje, vertikalno tekmovanje in »depupulacija«.⁶ Pri migracijah gre za spreminjanje identitete družbe in družbenih skupin v družbi/državi gostiteljici zaradi spreminjanja sestave prebivalstva, pri horizontalnem tekmovanju gre za vpliv močnejše družbene skupine na identiteto (jezik, kulturo) šibkejše, pri vertikalnem tekmovanju pa za ogrožanje identitete zaradi procesov integracije (npr. integracija v EU, proces nastajanja držav) ali odcepitve. Human Development Report (United Nations Development Programme, 1994: 31) je za opisane pojave uporabil izraz »skupnostna in kulturna varnost« (»community and cultural security«). Ta koncept je pomemben, saj večina ljudi varnost izpeljuje iz lastne pripadnosti določeni skupini (družini, skupnosti ljudi, organizaciji, etnični ali rasni skupini), ki jim zagotavlja kulturno identiteto in »pomirjevalni nabor vrednot«.

Scheffer (1994: 74) ter Zotova in ostali (2020) ugotavljajo, da je ravno različna identiteta etničnih diaspor tista, ki ogroža družbo/državo gostiteljico in tako lahko povzroča konflikte. Gre tudi za strah, da bodo prišleki ne samo spremenili, ampak tudi uničili dominantno kulturo (Mandel, 1999: 52). Arfi (1998: 152) omenja kolektivni strah prihodnosti, ki lahko dve miroljubni etnični skupini potisne v etnični konflikt. Gre namreč za to, da sprememba identitete določene družbe ali družbene skupine destabilizira ustaljene vzorce medetničnih odnosov, zmanjša medetnično predvidljivost in ustvari negotovost glede prihodnjih odnosov. Sama družbena identiteta pa je lahko kooperativna, kompetitivna ali agresivna. V tem smislu Byman in Van Evera (1998: 4) ugotavljata, da so ravno hegemonistične aspiracije etničnih, verskih, razrednih ali klanskih skupin med glavnimi razlogi oboroženega konflikta. Kompleksnost v zvezi z identitetno in kulturno varnostjo je velika, saj obstaja mnogo družbenih skupin z veliko identitetami, ki se z razvojem družbe neizogibno spreminjajo, vsako leto pa nastajajo še nove. Ključno za opredelitev grožnje identiteti je odgovor na vprašanje, kaj je temelj identitete.

5 Hebenton in Thomas (1995: 136) ter Buzan (1991: 93) označujejo migracije predvsem kot grožnjo ciljni državi/družbi oziroma državi/družbi gostiteljici.

6 Pri depupulaciji gre za vpliv na identiteto zaradi bolezni, vojn, naravnih nesreč in eksterminacijskih politik, ki neposredno vplivajo na nosilce identitete.

Varnostni problem v povezavi s populacijskimi gibanji utegnejo predstavljati tudi hitra nenadzorovana rast prebivalstva, velika gostota prebivalstva in migracije. Že Malthus je v delu *An Essay on the Principle of Population* (glej Townson, 1994: 509) leta 1798 ugotavljal, da rast prebivalstva ni nujno družbeno koristna. Človeštvo je namreč nagnjeno k temu, da se reproducira preko sredstev, potrebnih za lasten obstoj. Po njegovem mnenju je ta trend mogoče zaustaviti le z nadzorom porok, kontracepcijo in nadzornimi mehanizmi, kot so bolezni, nesreče in vojna. Ključno je to, da se ohranja ravnotežje med prebivalstvom in dostopnostjo do virov, kar pa bo težko, če upoštevamo sodobne projekcije naraščanja prebivalstva. Očitno je tudi to, da problem v zvezi z rastjo prebivalstva zadeva bolj nerazvite države, kjer vladajo najslabše politične, gospodarske in socialne razmere ter zmogljivosti za njeno akomodacijo, medtem ko je problem migracij značilen za bogate in za revne družbe. Samo velikost migracij pa je treba postaviti tudi v razmerje s prostorom, ki je v posamezni državi na voljo. Tako pridemo do gostote prebivalstva in absorpcijske zmogljivosti države. Tir in Diehl (1998: 32) v tem smislu ugotavljata, da predvsem velik prostor lahko z viri kompenzira populacijske pritiske.

Migracijska gibanja obsegajo svobodne, prisilne in nezakonite migracije.⁷ Svobodni migranti so predvsem ekonomski migranti, ki na zakonit način gredo iz manj razvitih družb ali držav v bolj razvite in svobodne, prisilni migranti pa večinoma bežijo zaradi oboroženih konfliktov in nasilja v svojih domačih državah. Nezakonite migracije lahko razumemo kot prečkanje državne meje brez dovoljenja, kot bivanje v državi brez izpolnjevanja zakonskih zahtev in pogosto tudi na osnovi pretečenega dovoljenja. Po ocenah je bilo leta 1975 na svetu 84 milijonov, konec prejšnjega tisočletja pa že nekje med 130 do 145 milijonov legalnih (prijavljenih) migrantov. Novejši podatki Mednarodne organizacije za migracije (IOM) kažejo, da je bilo v letu 2020 na svetu že 281 milijonov migrantov, kar je 3,6 odstotka celotnega prebivalstva (International Organization for Migration. 2024, 2024: 4). Zelo težko pa je oceniti, koliko je ilegalnih imigrantov. Evropske države ocenjujejo, da je približno polovica vseh imigrantov ilegalnih (United Nations Development Programme., 1999: 33) in da 75 % zavrnenih prosilcev azila ostane v državah ilegalno (Hebenton in Thomas, 1995: 139). Ilegalne migracije ogrožajo predvsem socioekonomsko kohezijo v družbah gostiteljicah, saj lahko sprožajo konfrontacije, izogibanje, ksenofobijo in diskriminacijo (Mandel, 1999: 51–54). Mnogo kriminalnih dejanj je dejansko ali pa imaginarno povezanih z migranti (glej Terriff in sod., 1999). Ilegalna imigracija je vedno pod nadzorom

7 Svobodne migracije so lahko zakonite ali nezakonite.

močnih kriminalnih združb, kar se odraža tudi v povezanosti s trgovino z drogami (Mandel, 1999: 40, 23). Poleg tega tudi povezava etničnih diaspor s terorizmom ni nič nenavadnega (Scheffer, 1994: 64).

Prisilni migranti so predvsem politični begunci, ki bežijo pred vojno ali konfliktom, mnogokrat pa ljudje prisilno bežijo tudi pred naravnimi nesrečami, kužnimi boleznimi in lakoto (glej Glassner, 1993: 557). ZN v konvenciji (l. 1951) in protokolu (l. 1967) o statusu beguncev begunce opredeljujeta kot vse tiste ljudi, ki se zaradi dobro utemeljenega strahu, da bodo preganjeni zaradi svoje rase, vere, nacionalnosti, pripadnosti določeni družbeni skupini ali političnemu mnenju, nahajajo zunaj države svoje nacionalnosti ali zadnjega prebivališča (če nimajo nacionalnosti). Ti ljudje se ne morejo ali si ne upajo vrniti nazaj ter zaprositi lastne države za pomoč. Leta 1960 je bilo na svetu 1,4 milijona beguncev, leta 1980 se je številka povečala na 8,2 in leta 1996 znašala 15 do 20 milijonov, h katerim moramo prišteti še 25 do 30 milijonov »notranje razseljenih« ljudi. V letu 2012 smo beležili 42,7 milijona, v letu 2024 pa že 123,2 milijona nasilno razseljenih ljudi po svetu, od tega je beguncev 36,8 milijona in interno razseljenih oseb (ki ne zapustijo svoje države) kar 73,5 milijona. Vse te številke se torej s časom povečujejo. Pomembno je tudi vedeti, da kar 69 % nasilno razseljenih ljudi izvira iz petih držav: Venezuele, Sirije, Afganistana, Ukrajine in Južnega Sudana, po drugi strani pa je kar 37 % teh ljudi nastanjenih v naslednjih petih državah: Iranu, Turčiji, Kolumbiji, Nemčiji in Ugandi (UNHCR Refugee Statistics 2025). Zelo težko je ugotoviti točno število tako imenovanih notranje razseljenih ljudi. Same strani v spopadu seveda operirajo s številkami glede na lastne politične in propagandne potrebe. Mednarodne organizacije pa zelo težko ocenijo njihovo število, saj se ti ljudje po navadi nahajajo v tistem delu države, kamor mednarodni opazovalci nimajo dostopa.

Literatura pokaže (glej Buzan, 1993: 5; Heisler in Layton, 1990: 150; Terriff in sodelavci, 1999: 157; De Haas, 2011), da na pretok ljudi vpliva mnogo »push« dejavnikov (vojna, etnični konflikt, politično nasilje, nespoštovanje človekovih pravic, naravne nesreče, ekološka degradacija,⁸ slabo gospodarsko stanje, visoka rast prebivalstva), »pull« dejavnikov (mir, boljše življenje in višji standard) in njihova kompleksna interakcija, ki se še dodatno prepleta z vanjo intervenirajočimi variablami (razdalja, stroški, meje, migracijske politike ipd.). Izkaže se tudi, da so razna populacijska gibanja mnogokrat v tesni povezavi z drugimi grožnjami varnosti. To pomeni, da so lahko posledica ogrožanja varnosti v drugih varnostnih dimenzijah ali pa vzrok zanj.

8 Coleman (1999:498) v zvezi s tem uporablja termin »okoljska migracija« (environmental migration).

Na osnovi vsega povedanega je težko reči, do kolikšne mere bo kaka družba imigracijo zaznavala kot grožnjo. Vse je odvisno od absorpcijske in adaptivne sposobnosti družbe (glej Buzan, 1993: 45), stopnje njene odprtosti in tolerance ter občutka blagostanja. Sama imigracija lahko ustvarja vtis, da imigranti odtegujejo sredstva v gostujoči družbi, ki bi jih lahko uporabili kako drugače. Poleg tega naj bi po tej percepciji povzročali še velike stroške in odžirali delovna mesta (Terriff in sod., 1999: 161). Coleman (1999: 499) je na primeru migracij v evropske države ugotovil, da je nezaposlenost med imigranti običajno dvakrat ali trikrat večja od domače.

Primer migracijske krize v Evropi in Sloveniji leta 2015

115

Slovenija je bila že pred letom 2015 izpostavljena legalnim in ilegalnim migracijam, še posebej v času vojn v nekdanji Jugoslaviji. Tudi po samih vojnah je bila izpostavljena različnim oblikam ilegalnega tihotapljenja ljudi, drog in orožja. Presek balkanske tihotapske poti v Sloveniji je na osnovi sodne in policijske dokumentacije pokazal, da je bila Slovenija večinoma tranzitna država, da so ilegalni imigranti želeli priti predvsem v države in mesta, kjer so živeli njihovi sorodniki, da so imigranti zavestno najemali kriminalne združbe za ilegalni transport preko meja, da so s tem povzročili nastanek izjemno kompleksnih kriminalnih transnacionalnih omrežij po celi balkanski tihotapski poti, da je bil ključni motiv tihotapcev v pridobivanju migrantskega denarja, da so za ilegalni prehod meje zlorabljali tudi turistične aranžmaje, da so sistematično zlorabljali počasne postopke za pridobivanje političnega azila itd. Slednje se nanaša na čakanje v Centru za tujce, kar so imigranti in tihotapci izrabili pri organizaciji nadaljevanja svojih poti na ciljne destinacije (glej Prezelj in Gaber, 2005). Same države na balkanski poti pa so rade zamolčale tovrstne izgubljene migrante, ker so se jih v bistvu znebile.

Največja znana migracijska kriza v Evropi in Sloveniji se je začela intenzivirati v poletju 2015, ko je Rusija začela krepiti svojo podporo sirskega režimu. Posledična eskalacija konflikta je pognala v beg na tisoče Sircev, ki so do tedaj še vedno verjeli v možnost normalnega bivanja v svoji državi. Hkrati pa so migranti iz Afrike odkrili bolj varno pot in možnost za vstop v Evropo po Balkanskem polotoku, saj bi se s tem izognili nepredvidljivi in tvegani poti čez Sredozemsko morje. Temu toku so se pridružili tudi azijski begunci, še posebej tisti iz Afganistana. O migrantski krizi lahko govorimo, ker je tedaj nastala situacija ustrezala vsem definicijskim prvinam varnostne krize po Rosenthalu, Charlesu in t'Hartu

(1989: 10): gre namreč za situacijo hkratnega ogrožanja (dejanskega ali zaznane), negotovosti in nujnosti takojšnjega odločanja. Zaradi intenzivnosti migrantskega toka je torej šlo za resno grožnjo, ki je pod časovnim pritiskom v zelo negotovih okoliščinah vzbujala nujno po sprejemanju kritičnih odločitev. Poleg tega je pri tako množičnem gibanju migrantov šlo za transnacionalno krizo, ki jo je mogoče razrešiti le z meddržavnim sodelovanjem.

Dodatno lahko tudi ugotovimo, da je šlo za kompleksno krizo, pri kateri so bile migracije posledica varnostne in ekonomske situacije v državah izvora, poleg tega pa so povzročale številne varnostne situacije v tranzitnih in ciljnih državah oziroma so se v njih povečale možnosti za eskalacijo varnostnih in drugih posledic. Situacija v državah izvora je bila najhujša v sami Siriji in delu Iraka, kjer smo se soočali z Islamsko državo oziroma s teroristično, paravojaško in paradržavno organizacijo, ki je prevzela primat celo sami Al Kajdi. ISIS je bila teroristična organizacija, ki je za širjenje strahu namenoma uporabljala prekomerno nasilje, hkrati pa je v tistem trenutku želela ustanoviti kalifat, ki naj bi ga kasneje razširila celo do meja same zahodne Evrope. Celo Republika Slovenija je bila na nekaterih geografskih kartah obarvana v kalifatske barve, torej je predstavljala tudi ciljno državo. Na drugi strani je deloval sirski režim, ki je prav tako izvajal nasilje nad lastnimi državljani, številne tuje države pa so bolj ali manj prikrito pomagale različnim stranem (ZDA, Izrael, Rusija, Francija, Turčija, Iran, ...). Situacija je bila tako kompleksna, da je bilo težko videti realno »win-win« rešitev. Poleg tega sploh ni nujno, da so si vsi akterji rešitve sploh želeli. Kako naj ZDA učinkovito vodijo mednarodno koalicijo proti ISIS, če so na dan prišle informacije, da je bil ISIS ustanovljen s pomočjo te države kot vojaška alternativa sirskega režimu, ki so ga želeli odstaviti? Kako naj Turčija učinkovito deluje proti ISIS, če ji je bilo ta boj lažje prepustiti kurdskim paravojaškim organizacijam, ki pa jih je sama označevala za teroristične skupine in je nameravala kasneje z njimi tudi obračunati? Situacija je bila torej interesno in geopolitično izjemno kompleksna in rešitve ni bila na obzorju. Dejstvo je, da so iz tega okolja bežali tisti, ki so bili neposredno ogroženi, in tisti, ki so bili le ekonomsko ogroženi. Izkazalo se je tudi, da je obstajalo nekakšno sivo polje ogroženosti: npr. ali je bil upravičen pobeg nekoga z območja, ki se je nahajalo 80 kilometrov od bojišča ali ne? Ali je v tem primeru njegovo življenje bilo ogroženo in, seveda, kako naj bi to ogroženost dokazal varnostnim organom v ciljnih državah?

Poseben problem je predstavljala tesna sprega ekonomske in varnostne migracije. Tehnično gledano lahko trdimo, da so vsi sirski in iraški begunci postali varni v prvi varni državi (to je za večino predstavljala Turčija). Vendar pa so se potem odločili, da gredo poiskat »boljše življenje« v Nemčijo, Avstrijo, na Švedsko, Veliko Britanijo ipd. Na tej točki naj bi postali ekonomski migranti, saj bi lahko

za azil (torej politično varstvo) zaprosili že v prvi varni državi, ali pa vsaj v drugi (npr. v Grčiji), ali tretji ... Anketa OZN med migranti iz Sirije je pokazala, da so nadaljevali pot v Evropo iz prve države, v katero so se zatekli, predvsem zaradi premajhnih zaposlitvenih možnosti, slabše varnosti in ocene, da imajo njihovi otroci v njej premajhne možnosti za izobrazbo, da lahko v Evropi dobijo več pomoči in pravic itd. (Kdo so te družine?, 2015).

Na poti migrantov proti ciljnim evropskim državam so se pojavile različne varnostne situacije. Številni begunci so se poslužili kriminalnih uslug tihotapskih omrežij (npr. za prečkanje morja med Turčijo in Grčijo, za prevoz v tovornjakih ipd.). V bistvu lahko rečemo, da so bila kriminalna omrežja glavni dobičkar celotne krizne situacije. Izkazalo se je, da so vse tranzitne in ciljne države vstop tako velikega števila migrantov najprej obravnavale z varnostnimi organi in šele nato s humanitarnimi institucijami. Za vključenost varnostnih organov (policije) ni alternative, saj v sodobnem času le na ta način urejamo vstop v državo. Poleg tega pa gibanje tako velikega števila ranljivih ljudi že samo po sebi zahteva veliko varnostno pozornost. Pojavljala so se namreč varnostna tveganja za same migrante (npr. konflikti med migranti, domačini in migranti ipd.) in za same tranzitne države (npr. možnost kriminala s strani migrantov). Slovenska javnost je v anketi Dela krizo razumela kot humanitarno tragedijo, ki je varnostno problematična (52 % respondentov), in ne zgolj kot humanitarno (28 %) ali pa kot zgolj varnostno katastrofo (11 %) (Odločno proti postavljanju žičnate ograje na meji, 2015).

V ciljnih državah pa se izpostavi problem vključitve oziroma integracije velikega števila migrantov v družbo. Integracija se v bistvu nanaša na zmanjševanje razlik med imigranti in družbo in vključuje prilagajanje migrantov družbi in družbe migrantom. Na tej točki so se evropske družbe mnenjsko razklale, ta razklanost pa ni bila tako nelogična, kot so jo dojemali nekateri opazovalci. Evropa je bila najprej zasnovana kot kolektiv držav in šele nato, a zgolj na nekaterih področjih, kot naddržavna tvorba (npr. v segmentu skupnih politik, skupnih institucij, valute ipd.). Del prebivalcev v ciljnih državah je begunce pozdravil, kar odraža njihove liberalne vrednote in prepričanost o prednosti multikulturnih in multietničnih družb, del ljudi pa jih je sprejel s skepso in s skrbjo za lastno identiteto ter zaradi drugih ekonomskih in varnostnih posledic. Ta razklanost ni presenetljiva, saj je žal, ali pa na srečo, treba vedeti, da je na zaznavni ravni strah pred drugačnim logičen in povsem človeški, če vemo, da so človeške skupnosti lastno identiteto vedno gojile na osnovi podobnosti med lastnimi člani in različnosti v odnosu do drugih skupin. Tako so ciljne zahodne demokratične družbe vedno gojile multikulturnost in multietičnost, v katero so večinoma spuščale imigrante po lastni, nadzirani sistematični presoji, po drugi strani pa so marsikatera države migrante iz dokaj različnih okolij (npr. Afrike) rade getoizirale (npr. Pariz).

Vendar pa lahko tak strah preraste tudi v destruktivne varnostne oblike, kot je radikalizacija prebivalstva, npr. v obliki skrajne desnice, ki izvaja kazniva nasilna dejanja zoper imigrante (in to v prepričanju, da gre za samoobrambo).

Migracijski tok čez Slovenijo je seveda vključeval osebe, ki so bile dejansko upravičene do statusa begunca, in tudi ekonomske migrante. Problem je v tem, da tranzitne in ciljne države le s težavo pridobijo zanesljive dokaze glede narave migracije, poleg tega pa se je v aktualni krizi izkazalo, da so številni migranti prikrivali pravo naravo svoje migracije, posedovali so lažne dokumente, govorili, da so dokumente izgubili, kazali so slike porušenih objektov, ki naj bi bili (nedokazljivo) njihovi. Tedanji državni sekretar Šefic (MNZ) je ob neki priložnosti nakazal, da so migranti navajali celo lažna imena. To so odkrili, ko so jih klicali na avtobuse, številni pa se niso odzvali, saj so že pozabili imena, ki so jih navedli slovenskim oblastem.

V varnostnem smislu je problem v zvezi z migranti v potrebi po obvladovanju ogromne količine migrantov na določenem prostoru, kjer je treba zagotavljati javni red in mir. Nekontrolirano gibanje velike količine migrantov utegne voditi do nasilja. V Slovenijo je prišlo na vrhuncu krize tudi do 13.000 migrantov na dan. Že samo vstopanje v državo je ohromilo gospodarsko dejavnost v mejnih naseljih in povzročilo škodo za turizem, saj je jasno, da so ljudje začeli odpovedovati rezervirane turistične aranžmaje. Župan Brežic je, denimo, izjavil, da je nesprejemljivo, da ima občina s 24.000 prebivalci na svojem ozemlju kar 20.000 beguncev ali pa da gre skozi vas Rigonci (s 170 prebivalci) čez dan kar 10.000 migrantov. V takih primerih je bilo jasno, da je morala Slovenija v skladu z ustavo in zakoni omejiti razvijajočo se krizno situacijo. Slovenija je postopno aktivirala svoje varnostne organe, saj je po policiji začela sodelovati tudi Slovenska vojska, hkrati pa so na mejo prišli tudi tuji policisti. Omrežju med državnimi institucijami so se pridružile tudi nevladne humanitarne organizacije, ki so poskrbele za določene humanitarne vidike obvladovanja krize.

Če pogledamo celotno krizno obdobje v letu 2015, lahko podamo veliko problematičnih varnostnih indikatorjev množičnega vala migrantov:

- Na prvo mesto lahko postavimo žrtve med samimi migranti. Največ jih je umrlo pri pomorskem prehodu iz Turčije v Grčijo, pri čemer je turška oblast celo objavila dokaze, da Grki nekaterim migrantom niso hoteli pomagati. Pot od Turčije do Nemčije je zelo dolga, zato je bilo ogroženo tudi zdravje številnih migrantov, še posebej otrok, nosečnic in starih ljudi. Poleg tega se je v Sloveniji v okviru zdravstvene stroke tudi pojavila skrb glede prenosa nalezljivih bolezni med migranti, med migranti in domačini ter migranti in lokalnimi živalmi. S slednjim problemom se je na doktrinarni in operativni ravni ukvarjal celo Nacionalni inštitut za javno zdravje, kjer so pripravljali

oceno stanja, tveganja, oblikovali in posredovali navodila ter priporočila v zvezi s prehodom migrantov, izvajali ogledе sprejemnih in nastanitvenih centrov ter prilagodili sicer veljavne smernice za zagotavljanje varovanja pred nalezljivimi boleznimi. Poleg tega so lokalnim prebivalcem posredovali navodila za čiščenje, priporočili in izvajali so cepljenje proti gripi za vse zdravstvene ekipe, policiste, vojake, pripadnike civilne zaščite ter druge javne uslužbence in prostovoljce, ki so izvali aktivnosti na terenu, kjer so potekali migracijski tokovi, itd. (Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2016: 22). Prav tako se je z zadevo ukvarjal Nacionalni veterinarski inštitut, ki je opravljal podobne preventivne naloge na področju možnega prenosa nalezljivih bolezni med ljudmi in živalmi.

- Drugi indikator so bili nasilni incidenti, ki smo jih zabeležili: npr. nasilje med migranti, nasilje migrantov nad policisti (pretepeni policisti), strah humanitarnih delavk v enem od slovenskih centrov, da je njihovo življenje ogroženo, in posledično prenehanje s humanitarnim delom, požig begunskih šotorov v kampu v Brežicah. Opazni so bili tudi incidenti v sosednji Madžarski in v Makedoniji, kjer so migranti hoteli nasilno prebiti ograje in policijske kordone, da bi vstopili v državo. Opazno je bilo, da želijo begunci čimprej čez tranzitne države in da je razlog za marsikateri problem njihova nestrpnost zaradi upočasnjevanja poti v ciljno državo. Tudi v Nemčiji je prišlo do več primerov nasilja: npr. poročila o zločinskih strukturah v begunskih zatočiščih, poročila o salafističnem nasilju glede pokrivanja žensk in načina molitve. Najhujši in celo prelomen pa je bil incident na silvestrski večer v Kölnu (ter Hamburgu, Stuttgartu in Frankfurtu), kjer je množica migrantov otipavala nemške ženske, kar je povzročilo svojevrsten in paradoksalen politični in varnostni škandal. Januarja je na Švedskem migrant do smrti zabodel humanitarno delavko.
- Vasi, skozi katere so se kolone migrantov gibale peš, so postale življenjsko nefunkcionalne. Migranti so za seboj puščali velike količine smeti in nekateri prebivalci si svojih otrok niso upali poslati v šolo ali vrtce, nekatera podjetja so bila zaprta ipd. Televizijska poročanja so odražala dve skupini prebivalcev: tiste, ki so izjavljali, da se počutijo ogrožene, in tiste, ki se s tem niso pretirano obremenjevali.
- ISIS je zagrozila, da so se v migrantski tok vključili tudi njihovi teroristi, ki bodo v Evropi začeli teroristične aktivnosti. Jasno je postalo, da bo zelo težko odkrivati potencialne teroriste, torej tiste, ki jih policije nimajo na nobeni od nacionalnih ali mednarodnih list. Izkazalo se je tudi, da je bil verjetno vsaj eden od izvajalcev pariškega terorističnega napada migrant, ki je prišel v Francijo po balkanski poti (ta oseba je bila registrirana v nekaterih državah na tej poti). To pomeni, da se je migrantska kriza povezala s teroristično krizo, ki je nastala po napadu v Parizu.

- Varnostno skrb vzbujajoča je bila tudi izjemna informiranost nekaterih imigrantov glede načinov zlorabljanja instituta političnega azila, kontaktnih točk za pomoč pri nadaljnji poti ipd..
- Dodatni varnostno-politični problem se je pojavil, ko je sosednja Hrvaška ilegalno usmerjala migrante čez slovensko zeleno mejo. To je izhajalo iz želje sosednje države, da bi se čim hitreje znebila migrantov, in nizke potrebe po sodelovanju s slovenskimi organi. Slovenska policija je pridobila dokaze o tem in televizija jih je tudi javno prikazala (na posnetku hrvaški policisti organizirano privedejo množico migrantov do meje in jim natančno pokažejo, kje mejo lahko prečkajo, hkrati pa o tem seveda niso obvestili slovenskih organov). Navedena praksa je negativno odmevala v mednarodni skupnosti in na tej točki se je pokazala politična narava tedanje vlade v sosednji državi.
- Celotna situacija bi bila najverjetneje rešljiva, če ne bi bilo pesimističnih varnostnih prognoz, ki so navajale, da prihaja še več milijonov ljudi in da se bo migracija po koncu zime še okrepila. Obstajale so tudi optimistične ocene, da se bo migrantski tok pozimi preusmeril na Mediteran, vendar se to v bistvu ni zgodilo.

Poudariti je treba, da je varnost objektivna, hkrati pa tudi izrazito percepcijska kategorija. V tem smislu je verjetno, da so ravno omenjeni kölnski dogodki pomenili preobrat v zaznavanju te problematike v smislu dojetja, da je problem integracije bistveno kompleksnejši, da begunci niso nujno dobronamerni (Prihajajo težji dnevi, 2016) in da smo določena dejstva do tedaj ignorirali (Kanclerka sredi svoje najhujše krize, 2016). Ti dogodki bi potencialno lahko nihalo povprečnega prebivalca Evrope nagnili v smer zoper migrante namesto v smer celovitega reševanja kompleksne krize, hkrati pa so ta dogodek seveda izrabili na ekstremni desnici kot dokaz, da so bila njihova opozorila upravičena. Ta dogodek je bil v bistvu zelo nevaren, saj je imel potencial, da bi lahko povzročil t. i. »hranjenje« ekstremne desnice. Priseljevanje migrantov muslimanske veroizpovedi in s tem povezano zaznavanje ogrožanja sta dala velik zagon desnim in ekstremno desnim strankam, ki se jim je kar po vrsti začela povečevati podpora na volitvah (npr. Švica, Poljska, Francija, Avstrija, Madžarska) (glej Senca Marie Le Pen nad Evropo, 2015). Dejansko je priseljevanje že pred tem povzročilo vzpon nemške desnice: v letu 2015 so poročali o več kot 200 napadih na begunska zatočišča, med njimi je bilo kar 93 požigov, obsojenih za ta dejanja pa je bilo zelo malo ljudi. Poleg tega so se dvignili skrajni desničarji vzhodnonemške Pegide, ki so začeli napadati priseljence. Dodatno so se številni zmerni nemški muslimani bali še hujših povračilnih muslimanskih ukrepov (Osebnost leta revije Time spet pod pritiskom, 2015). Študija percepcije migracijskega vala v Sloveniji leta 2015 je

pokazala, da migrantov niso sekuritizirali tisti mediji, katerih uredništva so se trudila ohraniti nevtralnost in se niso posluževala perцепcijskih manipulacij. Nasprotno pa so problematiko migrantov za popolno sekuritizacijo izkoristile nekatere politične stranke (glej Malešič, 2017).

Varnostni odziv Republike Slovenije in Evrope na migrantsko krizo 2015

Republika Slovenija je v času navala migrantov oblikovala omrežje državnih in nedržavnih institucij, ki je skrbelo za sprejem migrantov, njihov prevoz in namestitve v Sloveniji. Z vidika celovitosti odzivanja na kompleksno krizo je bilo zelo pomembno, da so se državnim institucijam pridružile številne humanitarne nevladne organizacije. Vendar pa je v javnosti prišlo do mnenjskega razkola o tem, kako reševati krizo. Ena stran je zagovarjala izrazito humanistični in humanitarni pristop, po katerem bi Evropa in Slovenija morali sprejeti praktično vse migrante, migrantsko krizo pa obravnavati izključno kot humanitarno vprašanje. Študentska manifestacija na eni od fakultet Univerze v Ljubljani je celo ponudila slogan: »obravnavati begunce kot problem = problem«. Druga stran pa je na osnovi strahu pred migranti želela nadzirati in celo zaustaviti tok priseljevanja in zagotoviti varnost. Ugotovimo lahko, da je bil to v bistvu razkol med levico in desnico.

Tedanji premier Miro Cerar je po eni izmed sej Sveta za nacionalno varnost poudaril, da je treba preprečiti nekontrolirani val beguncev in da je cilj zagotoviti varnost, red in mir. Vlada je multiinstitucionalnost odzivanja povečala s predlogom vključitve Slovenske vojske v reševanje migrantskega problema. Pojavila se je namreč težava, kako z omejenimi policijskimi sredstvi nadzirati celotno južno mejo (670 km) ob dejstvu, da je v Slovenijo na dan vstopalo med 10.000 in 12.000 migrantov, še poseben problem pa je bil, kako nadzirati zeleno mejo. Hitro je postalo jasno, da policija sama tega ne zmore, zato je bil dopolnjen Zakon o obrambi tako, da je dopuščal možnost vključitve Slovenske vojske kot pomoči policiji pri nadzoru meje. Prav tako je Slovenija zaprosila za pomoč države EU, ki pa so v resnici poslale le del obljubljenе policijske pomoči. Ugotovimo lahko, da je takšna pomoč vojske smiselna, če so uveljavljene varovalke pri odločanju glede aktiviranja vojske (2/3 podpora v DZ) in podane časovne omejitve glede njenega delovanja (3 meseci). Poleg tega pa je tak ukrep podprla tudi večina javnosti (70 % za in 16 % proti po anketi Dela, glej: Ob beguncih javnost bolj zaupa vladi kot opoziciji, 2015).

Mnenjski prelom se je še najbolj odrazil v zvezi z ukrepom postavitve »tehničnih ovir« ali varnostne ograje na meji s Hrvaško. Postavitev takšnih ograj je bila v Sloveniji in v drugih evropskih državah predstavljena kot odvračilni, omejevalni in kontrolni ukrep. Septembra 2015 je večina prebivalcev Slovenije nasprotovala morebitni postavitvi ograje na meji: 76 % je temu nasprotovalo ali odločno nasprotovalo, 12 % je to podpiralo ali zelo podpiralo (Odločno proti postavljanju žičnate ograje na meji, 2015). Kljub temu je vlada RS na osnovi varnostne situacije, slabih varnostnih prognoz in nezaupanja do Hrvaške začela postavljati ograjo. Januarja leta 2016 je bilo postavljene že 155 kilometrov ograje na meji s Hrvaško. V začetku tistega leta so v Evropi postavili še naslednje ograje: v Španiji (v eksklavah Ceuta in Melilla na afriškem kontinentu), v Grčiji in Bolgariji na meji s Turčijo, v Franciji v Calaisu, na morski meji z Veliko Britanijo, na Madžarskem na meji s Srbijo, v Sloveniji na meji s Hrvaško (Tudi Italijani zapirajo mejo?, 2016) in v Avstriji na meji s Slovenijo. Sama postavitev ograje na meji je kasneje začela povzročati druge oblike škode, npr. turistično, kmetijsko, okoljsko in gospodarsko, številni lokalni prebivalci, župani in organizacije pa so protestirali proti temu vladnem ukrepu (npr. t. i. problem getoizacije Bele krajine ipd.). Slovenski mediji so v prvi fazi postavljanja ograje poročali o izrazih podpore številnih lokalnih prebivalcev iz krajev z množičnimi prehodi beguncev, a tudi o nasprotovanju. Slednje se je okrepilo še posebej v decembru leta 2015, ko je država začela postavljati ograjo na točkah, kjer prej ni bilo migrantov.

Glede evropske ravni lahko ugotovimo, da se je ta problem zapletal po principu domin in se na enak način očitno tudi razpletal: tako kot so se meje za migrantski val odpirale od juga proti severu, tako so se od severa proti jugu pripirale. Rešitev tega problema pa ni bila v tranzitnih državah, ampak v ciljnih in izhodiščnih državah. Jasno je, da svojega šengenskega dela ni opravila Grčija. Države EU so posamično ugotovljale, da kompleksnega kriznega problema ne morejo rešiti skupaj, zato je vsaka od njih iskala možnosti, kako naj sama poskrbi za svoje meje. Države so se celo sprle glede kvot migrantov, ki bi jih vsaka lahko sprejela (po protestu višegrajskih držav je EU med države od skupne vsote 160.000 migrantov uspelo razdeliti le malo več kot 270 migrantov (glej Mini Schengen je z vsakim dnem krize verjetnejši, 2016)). Iz višegrajskih držav je bilo slišati obtožbe, da je val nezakonite migracije izzvala nemška kanclerka s svojim vabilom migrantom, naj pridejo v Evropo. Madžarski premier Orban pa je že od samega začetka nasprotoval sprejemu beguncev.

Na horizontu se je začela nakazovati možna rešitev krize v obliki dopolnjenih pooblastil agencije Frontex, ki bi lahko poslala svoje hitre enote na mejo države članice, ki bi bila preobremenjena, vendar pa bi s tem vplivala na do tedaj nedotakljivo suverenost teh držav. Primer dobre prakse je predstavljal dogovor med

državami na balkanski poti, da po popisu migrantov organizirajo vlake za migrante, ki te napovedano dostavijo do druge države. Problem pa je bil v tem, da so evropske države začele kalkulirati: zaprtje meja za migrante s strani ciljnih držav bi imelo številne posledice in bi bilo mednarodno gledano nezakonito, tranzitne države pa so se očitno želele znebiti migrantskega problema. Zato so ciljne države začele pripirati mejo z argumentom, da so preobremenjene in da so zahteve za azil večkrat neupravičene, tranzitne države pa so se bale, da bi postale žep, v katerega se bo ujelo veliko število migrantov, ki v njem ne bi želeli ostati in bi verjetno postali nasilni. Ljudje, ki ne bi dobili zatočišča po tem scenariju, bi se morali vrniti na jug, kar bi zopet predstavljalo veliko varnostno tveganje, saj je pretekla praksa pokazala, da se je veliko takšnih ljudi porazgubilo po Evropi in pristalo med ilegalnimi migranti. V tem primeru je obstajalo tveganje, da bodo šengenske države še bolj zaprle medsebojne meje.

V začetku leta 2016 je bilo jasno, da je rešitev tovrstne krize kompleksna. Številni ukrepi, kot so denimo predlog uvedbe skupne evropske mejne in obalne straže, predlog nekakšnega novega »Marshalovega načrta« za države, ki so prve prejemnice migrantov iz Sirije in Iraka, predlog povečanja pomoči Turčiji, Grčiji in Makedoniji za zaježitev migrantskega toka, so predstavljali le delno rešitev. Pa še ti ukrepi so bili vprašljivi, če omenimo, da je EU spodbudila Turčijo k večji absorpciji migrantskega toka s tako rekoč »podkupovalno« obljubo oživitve pristopnih pogajanj in pospešitve vizumske liberalizacije ter vzpostavitve novih finančnih tokov.

Zaključek

Pričujoči prispevek s svojo vsebino potrjuje, da so varnostni vidiki neločljiv sestavni del velikih prisilnih in prostovoljnih migracijskih gibanj. Primer migracijske krize leta 2015 dokazuje, da je nevarnost eden od ključnih razlogov za migracijski tok, da varnostni pojavi spremljajo sam tok in da v zvezi z njim obstajajo varnostne posledice oziroma reakcije v ciljnih državah. Migracijska kriza, ki smo jo preučili, je postavila tranzitne in ciljne države pred paradoksalen izziv v zvezi z uravnavanjem razmerja med varnostjo in človekovimi pravicami. Koncept človekove varnosti, ki integrira oba vidika, zaradi kompleksnosti same krize ni zmožal preseči tega izziva. Posledično je prišlo do mnenjskega in interesnega razcepa v državah in med njimi glede primernega odzivanja na omenjeno krizo (konflikt med tistimi, ki so migrante pozdravili in jih želeli sprejeti, in tistimi, ki so jim migranti vzbujali skrb in jih niso želeli sprejeti). Še več, ta konflikt je bil povsem

pričakovan, saj gre za oživljanje družbenih vzorcev, ki so stari toliko kot sama človeška družba (v primerjavi z bistveno mlajšimi človekovimi pravicami).

Migracije so za človeštvo v bistvu normalen pojav. Cele nove civilizacije in države so bile ustvarjene s pomočjo migracij. Skrb za varnost je prav tako stara človekova potreba, brez nje se človeška vrsta ne bi razvila in ohranila. Človekove pravice pa so rezultat razvojne stopnje človeštva v zadnjih nekaj sto letih. V zvezi z omenjeno migrantsko krizo je pohvalno, da sta slovenska in tudi evropska družba to krizo večinoma dojemali kot humanitarno krizo s pomembnimi varnostnimi vidiki. Pohvalno je tudi, da so evropske države oblikovale varnostno-humanitarna omrežja za reševanje krize. Nanjo so reagirale v skladu s sodobnim konceptom zagotavljanja človekove in nacionalne varnosti: pokrile so mnoge humanitarne potrebe migrantov, hkrati pa so zagotavljale red, mir in varnost na svojem ozemlju. Vendar pa je mnenjski in interesni razcep med akterji in prebivalstvom, ki je sledil, samo krizo še dodatno zaostрил. Izkazalo se je, da je bilo usklajevanje zagotavljanja varnosti posameznikov z drugimi človekovimi pravicami za države na migrantski poti preveč kompleksno. Usklajevanje človekovih pravic je bistveno bolj kompleksno, kot si je to moč predstavljati. Soočeni smo z različnimi pravicami, z različnimi akterji, ki imajo potrebe po teh pravicah, in z različnimi možnimi pogledi nanje. Po drugi strani je strah pred tujim in neznanim vgrajen v človeško naravo. Lahko rečemo, da je naraven. V tem smislu moramo razumeti, da se pri nekaterih pojavlja strah pred migranti v smislu ogrožanja njihove identitete in kulturne varnosti, saj migranti prinašajo spremembe v ustaljene in tradicionalne kulturne, identitete in druge vzorce. Priča smo bili tudi strahu, kaj bo z obstoječo kakovostjo življenja v ciljnih državah. Kolikšna množina migrantov lahko povzroči tak strah, ni mogoče predvideti, zagotovo pa ga želijo izkoristiti in podpihovati določeni politični akterji. Prenos tega strahu na vzorce nasilnega vedenja pa je seveda nedopusten in nesprejemljiv.

Primer omenjene migrantske krize v resnici kaže, da se Evropa bojuje sama s seboj, kar na vrednostni ravni pomeni napetost med vrednotama varnosti in solidarnosti. V tem težavnem razmerju so se na žalost pojavili incidenti, ki bi mnenjsko nihalo družbene večine lahko nagnili v smer prioritiziranja varnosti pred drugimi človekovimi pravicami. Primer tega so nasilno vedenje migrantov v Kölnu, ki kaže na kulturni in percepcijski razkorak, in številni drugi nasilni incidenti s strani migrantov, pa tudi pariški teroristični napad, ki kaže na povezanost islamističnega terorizma z migrantskim valom. Dodaten problem je predstavljala tesna sprega med ekonomsko in varnostno migracijo, saj so ju ciljne države težko razločile, hkrati pa so migranti s tem manipulirali. Ne nazadnje je ta kriza zrahljala tudi zaupanje med državami, saj je šlo za prerazporejanje bremena migracij v času finančne krize. V bistvu se je Evropa soočila z več krizami hkrati, migrantska

kriza je bila le primer začetne oziroma izhodiščne krize. Odzivanje na tovrstno krizno situacijo direktno drži ogledalo naši družbi in pove, kakšna je človeška narava in na kateri stopnji razvoja dejansko smo.

Literatura

- Arfi, Badredine. 1998. *Ethnic Fear: The Social Construction of Insecurity*. *Security Studies* 8 (1).
- Axworthy, Lloyd. 1999. *Human Security: Safety for People in a Changing World*. Ottawa: Department of Foreign Affairs and International Trade, April 29.
- Buzan, Barry, Ole Waever and Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, Barry. 1991. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era*. London: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry. 1993. Introduction: The Changing Security Agenda in Europe«. *The European Security Order Recast: Scenarios for the Post-Cold War Era*, Barry Buzan, Morten Kelstrup, Pierre Lemaitre, Elizabeta Tromer and Ole Waever (eds.). London: Pinter Publishers.
- Byman, Daniel and Stephen Van Evera. 1998. »Why They Fight: Hypotheses on the Causes of Contemporary Deadly Conflict«. *Security Studies* 7 (3).
- Coleman, David. 1999. »New Light on Mediterranean Migration«. *International Migration* 37 (2).
- Delo. 2015. »Ob beguncih javnost bolj zaupa vladi kot opoziciji«. *Delo*, November 16, 2015, 2.
- Delo. 2015. »Odločno proti postavljanju žičnate ograje na meji«. *Delo*, Oktober 14, 2015, 2.
- Delo. 2015. »Osebnost leta revije Time spet pod pritiskom«. *Delo*, December 11, 2015, 6.
- Delo. 2015. »Senca Marie Le Pen nad Evropo«. *Delo*, December 9, 2015, 6.
- Delo. 2016. »Kanclerka sredi svoje najhujše krize«. *Delo*, Januar 19, 2016, 3.
- Delo. 2016. »Mini Schengen je z vsakim dnem krize verjetnejši«. *Delo*, Januar 13, 2016, 3.
- Delo. 2016. »Tudi Italijani zapirajo mejo?«. *Delo*, Januar 6, 2016, 3.
- De Haas, Hein. 2011. *The determinants of international migration: Conceptualizing policy, origin and destination effects*. International Migration Institute, Working Papers, 32. University of Oxford, <https://www.migrationinstitute.org/publications/wp-32-11> (dostopno Jul 3, 2025).
- Glassner, Martin Ira. 1993. *Political Geography*. New York: John Wiley and Sons.
- Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Hebenton, Bill and Terry Thomas. 1995. *Policing Europe: Cooperation, Conflict and Control*. London: St. Martin's Press.

- Heisler, Martin and Zig Layton-Henry. 1990. »Migration and the Links Between Social and Societal Security«. *The European Security Order Recast*, Barry Buzan et al. (eds.). London: Pinter Publishers.
- International Organization for Migration. 2024. *World Migration Report 2024*. Geneva: Organization for Migration (IOM).
- Nacionalni inštitut za javno zdravje. 2016. *Letno poročilo Nacionalnega inštituta za javno zdravje (NIJZ) za leto 2015*. Ljubljana: NIJZ.
- Malešič, Marjan. 2017. »The Securitisation of Migrations in Europe: The Case of Slovenia«. *Teorija in praksa*, 54(6).
- Mandel, Robert. 1999. *Deadly Transfers and the Global Playground: Transnational Security Threats in a Disorderly World*. Westport: Praeger.
- Mladina. 2016. »Prihajajo težji dnevi«. *Mladina*, January 15, 2016, 24–29.
- Prezelj, Iztok and Marija Gaber. 2005. »Smuggling as a Threat to National and International Security: Slovenia and the Balkan Route«. *Athena Paper* 5. <http://www.pfpconsortium.org/file/1414/view>.
- Prezelj, Iztok. 2008a. »Človekova varnost v teoriji in praksi«. *VIII. mednarodna konferenca Globalna varnost*, Ljubljana. Ljubljana: Zavod za varstvo pri delu: Svet za preventivo in vzgojo v cestnem prometu Republike Slovenije, Planet GV.
- Prezelj, Iztok. 2008b. »Challenges in Conceptualizing and Providing Human Security«. *HUMSEC Journal*, 2.
- Roland, Harold and Brian Moriarty. 1990. *System Safety Engineering and Management*. New York: John Wiley and Sons.
- Rosenthal, Uriel, Michael Charles and Paul T'Hart. 1989. »The World of Crisis and Crisis Management«. *Coping with Crises: The Management of Disaster, Riots and Terrorism*, Uriel Rosenthal and Paul T'Hart (eds.). Springfield: Charles Thomas.
- Scheffer, Gabriel. 1994. »Ethno-National Diasporas and Security«. *Survival* 36 (1).
- Terriff, Terry, Stuart Croft, Lucy James and Patrick Morgan. 1999. *Security Studies Today*. Cambridge: Polity Press.
- Tier, Jaroslav and Paul Diehl. 1998. »Demographic Pressure and Interstate Conflict: Linking Population Growth and Density to Militarized Disputes and Wars, 1930–89«. *Journal of Peace Research* 35 (3).
- Townson, Duncan. 1994. *Dictionary of Modern History 1789–1945*. London: Penguin Books.
- UNHCR. 2025. *Refugee Statistics*. <https://www.unhcr.org/refugee-statistics> (dostopno Julj 3, 2025).
- United Nations Development Programme. 1994. *Human Development Report 1994*. Oxford: Oxford University Press.
- United Nations Development Programme. 1999. *Human Development Report 1999*. Oxford: Oxford University Press.
- United Nations. 1948. *Universal Declaration on Human Rights and Freedoms*. General Assembly Resolution 217 A (III), December 10. New York: United Nations.

- United Nations. 2005. *Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All*. Report of the Secretary-General. A/59/2005. New York: United Nations.
- Waever, Ole. 1993. »Societal Security: The Concept«. *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup and Pierre Lemaitre (eds.). New York: St. Martin's Press.
- Wiberg, Hakan. 1996. »Security Problems of Small Nations«. *Small States and Security in the New Europe*, Werner Bauwens, Armand Clesse and Olav Knudsen (eds.). London: Brassey's.
- Zotova, Olga, Tarasova, Lyudmila, Solodukhina, Olga and Belousova, Natal'ya. 2020. »Specific Features of Ethnic Identity in the Regions with Varying Degrees of Ethnic Diversity«. *Behavioural Sciences* 10(1).
- Žabkar, Anton and Marjan Malešič. 2014. »Nevojaški viri ogrožanja varnosti Sredozemlja«. *Annales* 24 (1).
- 24ur. 2015. »Kdo so te družine?«. *24ur.com*, December 9, 2015. <http://www.24ur.com/novice/svet/rezultati-ankete-med-begunci-iz-prvega-vala.html> (dostopno December 10, 2015).